

Eessõna

Eesti Vabaõhumuuseumi Toimetiste sarja järjekordses väljaandes „Maaarhitektuur ja maastik. Kihnu” keskendumine UNESCO inimkonna suulise ja vaimse pärandi meistriteoste nimekirja kantud väikesaare – Kihnu – pärandile. Tähelepanu all on tunduvalt laiem teemadering kui Kihnu traditsiooniline arhitektuur.

Kogumiku lähtepunktiks said saarel läbiviidud välitööd. Algtõuke selleks andis Kihnu vallavalitsuse huvi koguda teavet valla territooriumile jääva taluarhitektuuri ning selle väärtuste kohta. Ühelt poolt oli Pärnu maakonna üldplaneeringus märgitud Kihnu väärtusliku piirkonnana ilma väärtusi täpsustamata, teiselt poolt oli tarvis leida põhjendatud alus sobimatute uusehitiste kerkimise takistamiseks väikesaare külakeskkonnas. Kogutud andmete põhjal sai vallavalitsusele küll antud soovitus loobuda miljöölade planeerimisest, samas aga jagati ka juhiseid väärtusliku arhitektuuripärandi säilitamiseks.

Olgugi et käesoleva kogumiku artiklid lähtuvad küll kõik 2012–2013 toimunud välitöödest, ei koosne see väljaanne vaid välitööde aruannetest, vaid kogutud empiirilise materjali analüüsist.

Marju Kõivupuu (TLÜ EHI, vanemteadur) märksõnaks välitöödel oli kogukonna roll, maastike väärtus ning seda eelkõige religioossete tavade seisukohast. Oma artiklis „See tuttav ja tundmatu Kihnu kultuuriruum” võtab autor lühidalt kokku Kihnu kultuuriprogrammi (2008–2014) toimimise uuringu, mis viidi läbi tema koordineerimisel 2014. aastal.

Oleme kogumikku lisanud lühendatult ka Kihnu vallavalitsusele välitööde järel koostatud aruande pealkirja all „Eesti Vabaõhumuuseumi välitööd Kihnu saarel 2012. aastal. Ülevaade“.

Rasmus Kase (EVM, Maaarhitektuuri keskuse teadur) kui Kihnu projekti juhi ja käesoleva kogumiku koostaja uurimisteemaks oli algülesandest lähtuvalt kohalike arhitektuuriväärtuste mõtestamine. Kui sageli käsitletakse väärtusi kui normatiivset (ning kohati ka kui ettekirjutavat) nähtust, siis antud välitööde käigus püüti vaadelda erinevaid taluarhitektuuri väärtuseid ja väärtustamise viise nii, nagu seda mõistavad Kihnu elanikud. Artikkel „Taluarhitektuuri väärtused ja miljööväärtuslike alade planeerimispraktika Eesti maapiirkondades“ mõtestab probleemi lahti laiemalt, andes teoreetilise aluse ning tuues võrdlusi teiste maakondade miljööalade käsitlemisega.

Anneli Banneri (EVM, teadur) uurimisteemaks olid Kihnu aiad ning aiandus. Vaatluse all olid viimastel aegadel aset leidnud muutused aedades kasvatatavate taimede osas. Uurimise käigus usutleti inimesi nende muutuste põhjustes. Välitöödel vaatles autor aedade struktuuri ja kujundust ning selle muutumist ajas, samuti pööras ta tähelepanu aiatööde korraldamisele, aiapidamise tähtsusele ja tähendusele. Artikli „Ülevaade Kihnu taluaiandusest ja muutustest selles viimastel aastakümnetel“ küsimuseks oli (ilu)aedade väärtus nende harijate silmis.

Välitööde uurimisülesanded kujunesid kohapeal laiemakski, kui esialgu ette nähti. Uurijatega hiljem liitunud Tartu Ülikooli folkloristika eriala üliõpilane Jaan Sudak on peamiselt oma intervjuudel põhinevate materjalide põhjal kirjutanud ülevaate „Luupainaja rahvapärased seletusviisid Kihnu saarel“. Artikli peamine uurimisküsimus on, millised tegurid mõjutavad inimest luupainaja selgitamisel. Analüüsis lähtub autor informantide isiklikul kogemusel põhinevatest narratiividest.

Hanno Talvingu (EVM, teadur) ülesandeks jäi esialgu arhiivandmetel põhineva ülevaate koostamine, mis kirjeldaks kohalikku ajaloolist konteksti ja aitaks mõista Kihnu arhitektuurilugu ning selle kujunemist. Arhitektuurialast teavet arhiivides paraku piisavalt ei leidunud, küll aga põnevat kultuuriloolist materjali, mis võiks olla kohalikele elanikele huvipakkuv. Seega otsustasime kogumikku lisada

seni trükisõnas ilmunata värvikad lood Kihnu 19. sajandi lõpu valladokumentidest: „Väljavõtteid Kihnu vallavolikogu ja -valitsuse protokollidest 1888–1918“.

Selle kogumikuga soovime tänada nii Kihnu vallavalitsust, kes oli kogu uurimisprojekti algatajaks kui ka Kihnu Muuseumi ja rahvamaja meeldiva koostöö eest.

Elo Lutsepp

EVMi Maaarhitektuuri keskuse juhataja

Foreword

This issue titled *Rural Architecture and Landscape: Kihnu*, in the series Proceedings of the Estonian Open Air Museum, focuses on the cultural heritage of Kihnu, a small Estonian island inscribed on the UNESCO Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity. The collection comprises a far wider range of topics than the vernacular architecture of Kihnu Island.

The collection draws on the materials gathered during fieldwork conducted on the island. The primary initiative came from the Kihnu rural municipality government, who were interested in obtaining information about vernacular architecture on the territory of the rural municipality, and its values. On the one hand, the general planning of Pärnu County mentioned Kihnu as a valuable region without specifying its particular values; on the other hand, the authorities needed a well-grounded argumentation to prevent the erection of new buildings unsuited for the village environment of a small island. On the basis of the collected data the local authorities were advised to abandon the idea of planning milieu areas, whereas they were also given guidance of how to preserve the valuable architectural heritage.

The articles in this collection emanate from the materials of the 2012–2013 fieldwork; yet, they are not merely reports of fieldwork but also analyse the gathered empirical material.

Marju Kõivupuu's (senior researcher at the Estonian Institute of Humanities,

Tallinn University) keywords at fieldwork were the role of community and value of landscapes mainly from the point of view of religious traditions. Her article titled *The Familiar and Unfamiliar Kihnu Cultural Space* briefly summarises research into Kihnu cultural programme (2008–2014), which was carried out under her coordination throughout 2014.

We have also included in the collection a brief summary of the report that we submitted to the rural municipality government after finishing fieldwork in Kihnu, under the heading *Estonian Open Air Museum Fieldwork on Kihnu Island in 2012: Overview*.

The research objective of Rasmus Kask (researcher of the Centre of Rural Architecture at the Estonian Open Air Museum), the leader of the Kihnu project and compiler of this collection, was to interpret local architectural values, proceeding from the primary target of the project. While values are often treated as a normative (and sometimes also dictating) phenomenon, then in the course of this fieldwork period the researchers tried to construe different values and ways of valuation of vernacular architecture the way that the inhabitants of Kihnu do. The article under the heading *Values of Rural Vernacular Architecture and Milieu-Valued Area Planning Practice in Estonian Rural Regions* analyses the problem on a wider scale, providing a theoretical base and presenting comparisons with the treatments of milieu-valuable areas in other counties.

The research theme of Anneli Banner (researcher of the Estonian Open Air Museum) was gardens and gardening. The researcher examined the changes that had taken place during the past couple of decades, regarding the plants that were grown in Kihnu gardens. In the course of her study, she questioned local people about the reasons why the changes had occurred. During the fieldwork the author observed the structure and design of gardens and the changes that occurred in time, turned her attention to the organisation of gardening, as well as its meaning and importance. Her article, *Farm Gardening in Kihnu and Its Changes in the Past Decades*, is devoted to the value of (pleasure) gardens in the eyes of their tenders.

The range of research tasks during fieldwork was even wider than initially

intended. Jaan Sudak, student of folkloristics at the University of Tartu, who joined the researchers later on, has written a survey article on the basis of his interview materials, under the heading *Interpretations of Supernatural Assault Experience from Kihnu Island*. The main question that the article is trying to find an answer to is what factors influence a person when they explain the nightmare. In his analysis, the author proceeds from personal experience narratives of his informants.

The initial task of Hanno Talving (researcher of the Estonian Open Air Museum) was to compile, on the basis of archival data, a general overview, which would describe the local historical context and help to understand the architectural history of Kihnu in its evolution. Unfortunately, archives did not yield sufficient material in the field of architecture; yet, there was plenty of material on cultural history, which could be of interest to local inhabitants. Therefore we decided to include in our collection colourful stories from the local government documents dating from the end of the 19th century, which have not been published so far, under the heading *Excerpts from Kihnu Community Council and Local Government Minutes 1888–1918*.

With this collection we would like to express our gratitude to Kihnu rural municipality government, on whose initiative the whole project was started, as well as to the Kihnu Museum and the local community centre for their pleasant cooperation.

Elo Lutsepp

Head of the Centre of Rural Architecture, EOAM